МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТУ ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

на тему: «**Державна фінансова підтримка підприємництва в Україні**»

Здобувачем вищої освіти магістерського рівня, ІІ курсу, ФМУПз-1 групи,
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
освітня програма «Управління публічними фінансами»

_____ Римар А. В.

Науковий керівник _____ Скрипник Г.О., к.е.н., доцент

Керівник _____ Гордей О.Д., д.е.н., професор
освітньо-професійної програми

Допущено до захисту за рішенням кафедри публічних фінансів
протокол від «14» 01 2025
Завідувач кафедри _____ Гордей О.Д., д.е.н., професор

Ірпінь – 2025

Реєстрація № 11 31.01.2025 _____
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту на доопрацювання _____ _____
(до захисту на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результати захисту 93 бали 5 (відмінно) 04.02.2025 _____
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії _____ Т.І. Бондарук
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____ О.Д. Горбей
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ Н.М. Давиденко
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ А.В. Бурлак
(підпис) (ініціали, прізвище)

Секретар _____ В.Ю. Мелиленко

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: голови комісії членів комісії, секретаря (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	**Від 0 до 10**	10		Голова ЕК Бондарчук Н.Т.
2. Роздатковий матеріал	**Від 0 до 5**	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	**Від 0 до 25**	22		Члени ЕК Гордєєт О.Д. Давиденко Н.М.
4. Апробація (участь у конференціях)	**Від 0 до 10**	10		Бурлєк А.В.
РАЗОМ БАЛІВ	**Від 0 до 50**	47	46	секретар Шепіленко В.Ю.
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	**Від 0 до 100**	93		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови комісії членів комісії, секретаря (підписи)
93	A	5 (відмінно)	04.02.2025	Бондарчук Н.Т. Гордєєт О.Д. Давиденко Н.М. Бурлєк А.В. Секр. Шепіленко В.Ю.

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	Б	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	ЄХ	2 (незадовільно)

Факультет фінансів та цифрових технологій

Кафедра публічних фінансів
Спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
Освітня програма «Управління публічними фінансами»

Затверджую
завідувач кафедри_____ Гордей О. Д.
«26» 02 2024

Завдання на кваліфікаційну роботу(проєкт)
здобувачу вищої освіти
Римар Аліні Володимирівні

1. Тема кваліфікаційної роботи (проєкту) «**Державна фінансова підтримка підприємництва в Україні**»
Затверджена наказом ректора від «09» січня 2024 № 20
2. Строк здачі закінченої роботи 13.12.2024
3. Мета роботи: полягає в дослідженні теоретичних аспектів державної фінансової підтримки підприємництва в Україні та розробці практичних рекомендацій щодо його удосконалення.
Об'єкт дослідження: процес державної фінансової підтримки підприємництва.
Предмет дослідження: теоретико-методичні та практичні засади державної фінансової підтримки підприємництва в Україні.
4. Вихідні дані до роботи: аналітичні дані, звітна інформація.
5. Перелік графічного матеріалу: рисунки
6. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань за кожним змістом):
1) економічна сутність і значення підприємництва у вітчизняній економіці; механізм фінансової підтримки підприємництва; формування системи фінансової підтримки підприємництва;
2) оцінка рівня сприятливості середовища для розвитку підприємництва в Україні; аналіз та оцінка фінансової підтримки підприємництва в Україні; ефективність фінансової підтримки підприємництва за рахунок державних програм;
3) напрямки удосконалення системи фінансової підтримки підприємництва в Україні, імплементація зарубіжного досвіду реалізації фінансового механізму підтримки підприємництва в національній економіці.

7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1.	Затвердження теми роботи в результаті опрацювання та обговорення з науковим керівником у відповідності до освітньо-професійної програми	01.02.2024-12.03.2024	06.03.2024
2.	Узгодження проекту плану та завдання до випускної кваліфікаційної роботи	До 30.05.2024	25.05.2024
3.	Представлення І розділу випускної кваліфікаційної роботи науковому керівникові	До 10.09.2024	07.09.2024
4.	Представлення ІІ розділу випускної кваліфікаційної роботи науковому керівникові	До 20.10.2024	16.10.2024
5.	Представлення ІІІ розділу випускної кваліфікаційної роботи науковому керівникові	10.11.2024	05.11.2024
6.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень наукового керівника та подання її на повторну перевірку	15.11.2024	13.11.2024
7.	Проходження попереднього захисту кваліфікаційної роботи	18.11-22.11.2024	20.11.2024
8.	Проходження перевірки кваліфікаційної роботи на академічний плагіат та отримання довідки зі звіту StrikePlagiarism	3.12-13.12.2024	13.12.2024
9.	Отримання відгуку наукового керівника кваліфікаційної роботи	13.01-24.01.2024	15.01.2024
10.	Рецензування	27.01-31.01.2025	

	кваліфікаційної роботи		
11.	Оформлення та подання випускної кваліфікаційної роботи в переплетеному вигляді у супроводженні необхідних документів (автореферат, завдання, ілюстрований матеріал), відгук та зовнішня рецензія	03.02-07.02.2025	
12.	Захист роботи ЕК	10.02-11.02.2025	

8. Дата видачі завдання «10» 02 2024

9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи _____ Скрипник Г.О.

10. Гарант освітньо-професійної програми _____ Гордей О.Д.

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____Римар А. В.

АНОТАЦІЯ

Державна фінансова підтримка підприємництва в Україні

Мета роботи полягає в дослідженні теоретичних аспектів державної фінансової підтримки підприємництва в Україні та розробці практичних рекомендацій щодо його удосконалення.

Завданням роботи є: розкрити економічну сутність та значення підприємництва в економіці нашої країни; розглянути механізм фінансової підтримки підприємництва; провести оцінку рівня сприятливості середовища для розвитку підприємництва в Україні; проаналізувати та оцінити фінансову підтримку підприємництва в Україні; проаналізувати ефективність фінансової підтримки підприємництва за рахунок державних програм; розглянути напрями удосконалення системи фінансової підтримки підприємництва в Україні; провести аналіз зарубіжного досвіду реалізації фінансового механізму підтримки підприємництва в національній економіці.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні засади державної фінансової підтримки підприємництва в Україні.

Об'єктом дослідження є процес державної фінансової підтримки підприємництва.

Базою дослідження виступають законодавчі та нормативно-правові акти, у яких регламентується визначення питань стосовно державної підтримки підприємництва у нашій країні, також взято до уваги наукові праці різних вчених та офіційні статистичні дані.

Одержані результати можуть бути використані для стану оцінки фінансової підтримки підприємництва в Україні.

Кваліфікаційна робота містить 43 сторінки, 8 таблиць, 4 рисунки, список використаних джерел 38 найменувань та 1 додаток.

Ключові слова: фінансова підтримка, державні програми, економічна нестабільність, підприємство.

Рік виконання дипломної роботи: 2024 рік.

Рік захисту роботи: 2025 рік.

ANNOTATION

STATE FINANCIAL SUPPORT OF ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE

The purpose of the work is to study the theoretical aspects of state financial support of entrepreneurship in Ukraine and develop practical recommendations for its improvement.

The objectives of the work are: to reveal the economic essence and significance of entrepreneurship in the economy of our country; to consider the mechanism of financial support of entrepreneurship; to assess the level of favorableness of the environment for the development of entrepreneurship in Ukraine; to analyze and evaluate financial support of entrepreneurship in Ukraine; to analyze the effectiveness of financial support of entrepreneurship through state programs; to consider areas for improving the system of financial support of entrepreneurship in Ukraine; to analyze foreign experience in implementing the financial mechanism of entrepreneurship support in the national economy.

The subject of the study is the theoretical, methodological and practical principles of state financial support of entrepreneurship in Ukraine.

The object of the study is the process of state financial support of entrepreneurship.

The basis of the study is legislative and regulatory legal acts, which regulate the definition of issues related to state support for entrepreneurship in our country, and scientific works of various scientists and official statistical data are also taken into account.

The results obtained can be used to assess the state of financial support for entrepreneurship in Ukraine.

The qualification work contains 43 pages, 8 tables, 4 figures, a list of sources used 38 items and 1 appendix.

Keywords: financial support, state programs, economic instability, enterprise.

Year of completion of the thesis: 2024.

Year of defense of the work: 2025.

ЗМІСТ

ВСТУП 6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ 8
1.1. Економічна сутність і значення підприємництва у вітчизняній економіці 8
1.2. Механізм фінансової підтримки підприємництва 12
1.3. Формування системи фінансової підтримки підприємництва 15
РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ 19
2.1. Оцінка рівня сприятливості середовища для розвитку підприємництва в Україні. 19
2.2. Аналіз та оцінка фінансової підтримки підприємництва в Україні 26
2.3. Ефективність фінансової підтримки підприємництва за рахунок державних програм 33
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ 38
3.1. Напрямки удосконалення системи фінансової підтримки підприємництва в Україні 38
3.2. Імплементація зарубіжного досвіду реалізації фінансового механізму підтримки підприємництва в національній економіці 42
ВИСНОВКИ 47
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 49
ДОДАТКИ 53

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах національної економіки слід враховувати будь-які трансформації сектору підприємництва. В процесі розвитку підприємства потребують певних ресурсів для покращення свого функціонування. Також важливим є те, що розвиток підприємництва являється чинником у сфері створення конкурентного середовища, та сприяє підвищенню рівня зайнятості серед населення. Відповідно наявність підтримки з боку держави є максимально важливим фактором для виживання підприємництва в теперішній час, особливо в період війни, та періоду пандемії, який був до цього. На даний час військовий стан в країні має значний вплив на розвиток малого та середнього бізнесу. Враховуючи все вище зазначене, тема, яку розкрито у даній роботі є особливо актуальною.

Дослідженням даної теми серед зарубіжних вчених щодо підтримки підприємництва з боку держави займалися такі вчені, як С. Бартєнєв, Р. Гільфердінг, В. Горфінкель, Е. Долан, П. Друкер, Є. Жанс, С. Золотарьов, Р. Кантильон, Дж. М. Кейнс, А. Лаптєва, А. Лаффер, А. Маршал, Д. Рікардо, П. Самуельсон, А. Сміт, Ж.-Б. Сей, С. Сісмонд, Дж. Стігліц, Ф. Хаєк, Й. Шумпетер.

Серед наших вітчизняних науковців, які займалися дослідженням усіх аспектів, що стосуються формування та реалізації державної підтримки підприємництва, слід виділити Т. Булана, З. Варналій, С. Волосович, Л. Воротіна, В. Гаврилюк, О. Ганенко, В. Геєць, Л. Дмитриченко, В. Жук, І. Запатріна, С. Качула, О. Квасниця, М. Кужелєв, Л. Лисяк, Ю. Лопатинський, І. Лук'яненко, І. Луніна, І.Лютий, А. Мазаракі, О. Манакова, Н. Поповенко, О. Прутська, Р. Слав'юк, Л. Соколова, Н. Чала, В. Федосов, І. Чугунов, Ю. Ярова, Л. Яценко та іншими.

*Мета та завдання дослідження***.** Мета роботи полягає в дослідженні теоретичних аспектів державної фінансової підтримки підприємництва в Украні та розробці практичних рекомендацій щодо його удосконалення.

Для досягнення мети слід вирішити ряд завдань, а саме:

- розкрити економічну сутність та значення підприємництва в економіці нашої країни;

- розглянути механізм фінансової підтримки підприємництва;

- провести оцінку рівня сприятливості середовища для розвитку підприємництва в Україні;

- проаналізувати та оцінити фінансову підтримку підприємництва в Україні;

- проаналізувати ефективність фінансової підтримки підприємництва за рахунок державних програм;

- розглянути напрями удосконалення системи фінансової підтримки підприємництва в Україні;

- провести аналіз зарубіжного досвіду реалізації фінансового механізму підтримки підприємництва в національній економіці.

Об'єктом дослідження є процес державної фінансової підтримки підприємництва.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні засади державної фінансової підтримки підприємництва в Україні.

Методи дослідження. В процесі виконання роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи, а саме: метод теоретичного узагальнення, структурний та системний методи, дедукції, порівняльний та факторний методи, аналогій та системного підходу, методи аналізу та синтезу.

Інформаційною базою дослідження являються законодавчі та нормативно-правові акти, у яких регламентується визначення питань стосовно державної підтримки підприємництва у нашій країні, також взято до уваги наукові праці різних вчених та офіційні статистичні дані.

Публікації. Опубліковано тезиси на тему «Напрями покращення державної фінансової підтримки підприємництва в Україні» на III Міжнародній науково-практичній конференції «The Role of Science and Technology in Solving Global Problems of Humanity».

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

1.1. Економічна сутність і значення підприємництва у вітчизняній економіці

В загальному поняття “підприємництво” на законодавчому рівні розглянуто у статті 42 Господарського кодексу України [2] та має таке значення як “самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, яка здійснюється суб’єктами господарювання, а саме підприємцями, з метою досягнення економічних та соціальних результатів і одержання прибутку”.

Якщо ж розглянути дане поняття у Законі України “Про підприємництво” [3] слід зазначити, що відповідно до нього підприємництво — це безпосередня самостійна, систематична та на власний ризик діяльність з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг з метою отримання прибутку. Дана діяльність здійснюється фізичними та юридичними особами, які є зареєстровані як суб’єкти підприємницької діяльності у порядку, що є встановленим відповідно до законодавства.

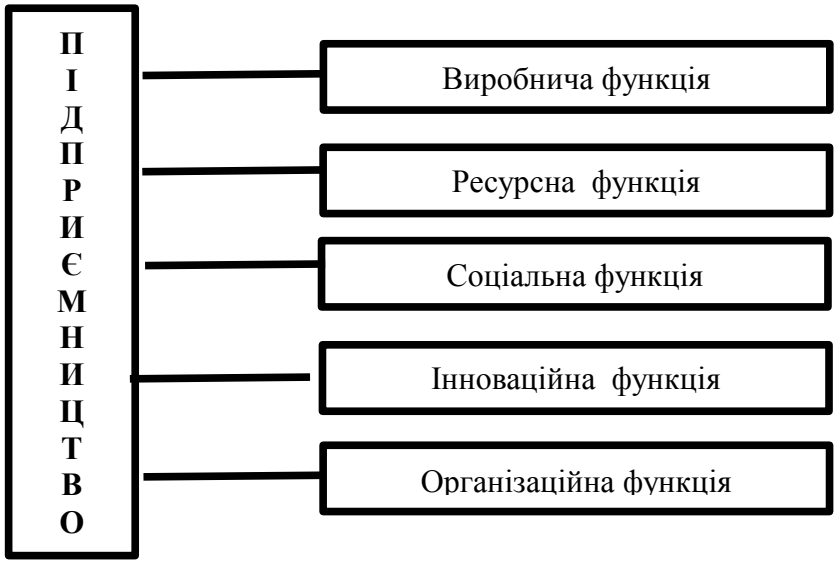
Варто зазначити, що у статті 55 Господарського кодексу України [2] суб’єктами господарювання розглядаються громадяни України, іноземці та особи без громадянства, що є зареєстрованими відповідно до закону як підприємці, та здійснюють свою господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов’язків), при цьому мають відокремлене майно, а також несуть відповідальність щодо своїх зобов’язань в межах даного майна, крім випадків, які є передбачено у законодавстві.

До суб’єктів господарювання відносять фізичних осіб-підприємців та юридичні особи. Проаналізуємо відмінність між даними поняттями, що є зазначеними у Роз’ясненнях Міністерства Юстиції України [4]. Статус фізичної

особи - підприємця — це юридичний статус, що засвідчує право даної особи на ведення підприємницької діяльності. Юридичною особою являється організація, що створена та зареєстрована відповідно до встановленого законом порядку. Відповідно до цивільного кодексу України [5] юридична особа розглядається через термін "організація", під яким визначають певне соціальне утворення, тобто систему істотних соціальних взаємозв'язків, завдяки яким люди (або певні їх групи) об'єднуються з метою досягнення передбачених цілей в єдине структурне і функціонально диференційоване соціальне ціле.

В залежності від обсягу працюючих та доходів від діяльності протягом року, яку здійснюють суб'єкти господарювання, встановлюється їх належність до суб'єктів малого підприємництва, зокрема до суб'єктів мікро-підприємництва, середнього або великого підприємництва [2].

Також поняття "підприємництво" означає економічну одиницю, яка

здатна діяти в умовах ринкової економіки та виконує наступні функції (рис. 1.1)

Рис. 1.1. Функції підприємництва в ринковій економіці

Джерело: розроблено автором на основі [6, 7].

Розглядаючи виробничу функцію слід зазначити, що діяльність підприємців спрямована на виробництво продукції (надання послуг) з метою

забезпечення споживчих потреб. Як правило, дана функція працює під впливом держави (на основі чинного законодавства) та законів, що є притаманними для ринкової економіки.

Під ресурсною функцією розглядають ефективне використання обмежених ресурсів для провадження підприємницької діяльності. Під ресупсами виокремлюють матеріальні (земля, природні ресурси, засоби виробництва) та нематеріальні ресурси (наукові досягнення, творчі таланти).

Соціальну функцію слід розглядати як формування активних, самостійних, ініціативних та спроможних до самостійної господарської діяльності домогосподарств. З іншої сторони, дана функція полягає у забезпеченні людей робочими місцями, тобто збільшення чисельності найманих працівників.

Щодо інноваційної функції підприємництва слід зазначити, що вона пов'язана з застосуванням у господарській діяльності новітніх ідей та інновацій для покращення роботи суб'єктів господарювання. Дана функція має вагоме значення у формуванні інтелектуальної власності підприємців та спонукає їх до створення новітніх наукових розробок з метою зниження витрат на виробництво та зростання отримуваного прибутку.

Організаційна функція включає у себе здатність підприємців у прийнятті самостійних рішень з метою формування стилю управління, диверсифікації виробництва та зміни стратегії діяльності тощо.

Також розглядаючи розуміння сутності підприємництва варто помітити що воно пов'язано також з визначенням його ролі в економіці різних рівнів системи господарювання. В економічному розвитку роль та значення підприємництва полягає у тому, що:

- Підприємництво являється важелем для здійснення змін у структурі економіки. Відповідно для підприємців основним спонукальним мотивом є можливість отримання прибутку. Їхні дії майже завжди сконцентровані на

розвитку перспективних напрямків господарської діяльності, віддача від яких здатна перевищити середні показники.

- Розвиток підприємництва забезпечує створення “поживного середовища” для конкуренції. Підприємці створюють сприятливі умови для швидкого оновлення техніко-технологічної бази і номенклатури продукції фірми, шляхом забезпечення освоєння перспективних виробництв. Вони стимулюють господарську активність завдяки підтримці конкуренції та існуючого ринку.

- Підприємництво можна вважати каталізатором економічного розвитку. Адже даний своєрідний прискорювач суттєво має вплив на структурну перебудову в економіці; зростання об’ємів виробництва та надання послуг; стимулювання інвестиційної діяльності; збільшення рівня попиту та пропозиції; пришвидшення темпів економічного розвитку національної економіки у загальному.

- Підприємництво являється інструментом сприяння економії та раціонального використання всіх ресурсів. Безпосередньо саме цей момент є потужним стимулом економії ресурсів, вимагає від підприємця проведення аналізу усіх деталей стосовно рентабельності проектів, відповідального ставлення до інвестицій, раціонального використання ресурсу, найму робочої сили.

- Підприємство сприяє забезпеченню сильнодіючих стимулів спрямованих до високоефективної праці. У більшості випадків особи, які мають власний бізнес та за рахунок цього більш сильні спонукальні мотиви, є більш заінтересованими в якісний та продуктивній праці, ніж наймані працівники. Даний психологічний феномен вільної праці для отримання власного зиску сприяє забезпеченню ще більшого виграшу для економіки в загальному [8].

Отже, варто зазначити, що розвиток підприємницької діяльності посідає вагоме місце в економічному розвитку будь-якої країни. Так як саме завдяки

функціонуванню суб'єктів підприємництва здійснюється надходження вагомої суми податкових платежів до бюджету, створення робочих місць та формування вагомої частки у обсягу структури ВВП.

1.2. Механізм фінансової підтримки підприємництва

Впродовж останнього десятиліття в Україні були сформовані основні загальноприйняті в країнах з розвиненою ринковою економікою елементи системи спрямованої на підтримку підприємництва. Взявши до уваги сучасні умови та проблеми розвитку бізнесу, а також недостатній рівень ефективності державних заходів стосовно його підтримки, майбутній розвиток та покращення усієї системи державної підтримки підприємництва стає основним важливим фактором успішного розвитку підприємництва в Україні.

Державна підтримка підприємництва — це свідоме формування економічних пріоритетів та правових умов, стимулювання розвитку підприємництва, інвестування матеріально-фінансових ресурсів на вигідних умовах [9].

Під поняттям державна підтримка слід розуміти державне регулювання підприємницької діяльності, що передбачає, у першу чергу. Свідоме формування державними структурами відповідних прямих та опосередкованих інструментів спрямованих на підтримку бізнесу, а саме , утворення стимулів, використання матеріальних, фінансових та інших ресурсів, які застосовуються для його суб'єктів. Рівень пріоритетності державного регулювання та підтримки підприємництва в сучасних умовах військового стану на території нашої країни стимулює потребу щодо переходу від прямого адміністративного сприяння до створення сприятливого економічного та соціального середовища стосовно поліпшення механізмів та інструментів стимулювання розвитку суб'єктів бізнесу.

Державна підтримка підприємництва відбувається у формі утворення

прямих чи прихосаних переваг суб'єктам підприємництва, що виконуються державними органами влади. Державна підтримка для підприємств надається шляхом інформаційної підтримки або за рахунок компенсації частини витрат коштами державного та місцевих бюджетів.

Щодо основного завдання державної підтримки підприємництва слід зазначити що це створення умов для позитивних структурних змін в економіці нашої країни; підтримка формування та розвитку малого підприємництва, його становлення як провідної сили на шляху приборкання негативних процесів в економіці та гарантування позитивного розвитку суспільства; підтримка місцевих виробників; створення відповідних умов для забезпечення зайнятості нашого населення, запобігання безробіттю та забезпечення винекнення достатньої кількості нових робочих місць [2].

Проаналізувавши економічну літературу [9-10] можемо узагальнити класифікацію видів державної підтримки підприємницької діяльності, яка є представленою на рисунку 1.2.

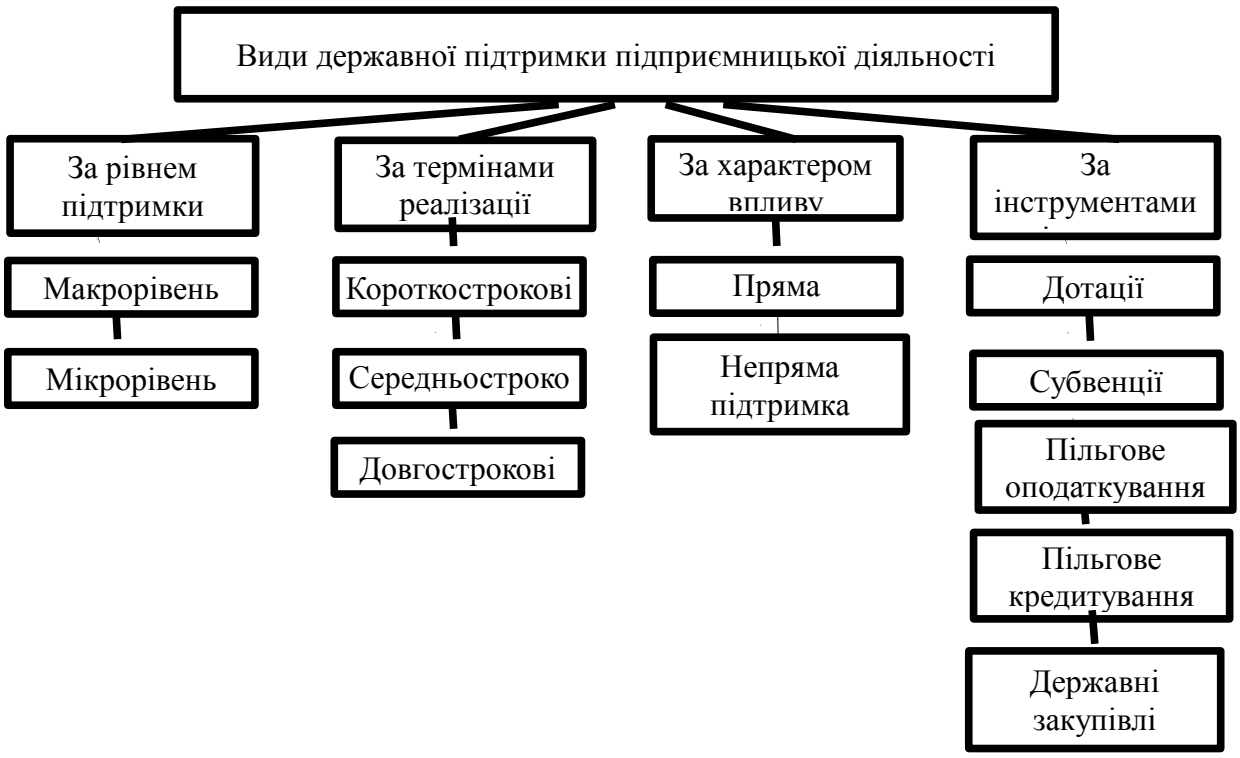

Рис. 1.2. Класифікація підтримки підприємницької діяльності

Джерело: розроблено автором на основі [9-10]

Також варто виділити, що напрямки державної підтримки мають бути залежними від галузі економіки (сільське господарство, промисловість, машинобудування, торгівля, тощо), а також від розміру суб'єкту підприємницької діяльності (мікропідприємництво, мале підприємство, середнє підприємство та велике підприємство). Адже, для прикладу, програми державної підтримки, які існують в Україні у більшості випадків зорієнтовані на розвиток мікро та (або) малого підприємництва. У результаті це призводить до активізації малого бізнесу, але при цьому може призвести до зменшення кількості середніх та великих підприємств.

Відповідно до бачення підприємців, саме держава має створювати умови, в яких вони можуть ефективно досягати своїх цілей (а саме максимізації прибутку, ефективності інвестицій, мінімізації ризику, захисту власності та особистості, тощо). Державна підтримка малого підприємництва має цілий ряд економічних стимулів, серед них пільгове оподаткування та кредитування [11].

З точки зору держави саме підприємець має забезпечити реалізацію цілей та інтересів вищого порядку (серед яких варто виділити зростання суспільного добробуту, підтримання зайнятості, зміцнення національної безпеки, економічна допомога та інші).

В умовах перетину цілей та інтересів держави та бізнесу можливе здійснення ефективної державної політики. Відповідно з цього випливає стратегія та тактика держави стосовно підприємництва.

Серед основних засобів, за допомогою який держава здійснює підтримку суб'єктів господарської діяльності варто виділити:

- пряме фінансування підприємств з державних та місцевих бюджетів;
- застосування податкових пільг;
- покриття частини суми відсотків за кредитами та інших фінансових витрат за рахунок держави;
- надання державних гарантій для кредитів;

- запровадження державного страхування комерційних ризиків, що є обов'язковим;

- створення пільгових тарифів на товари та послуги, що надаються державою або державними підприємствами;

- відписка від погашення суми податкової заборгованості, яку підприємство не може самотужки погасити.

В сучасних умовах загострення ситуації щодо військових дій зі сторони росії, релоковані підприємства мають потребу в особливій державній підтримці. Варто помітити, що релоковані підприємства можуть мати потребу у різних видах підтримки, а саме технічна, маркетингова, інфраструктурна, правова та регуляторна підтримка. Загальна підтримка може коливатися залежно від конкретних потреб і ситуації підприємства. В той час практика показує, що найбільш важливими потребами, які виникають у даних підприємств це кадрові та фінансові. Пошук нових працівників та відповідно їх навчання може бути вагомим аспектом релокації. У підприємств можуть виникати потреби допомоги у пошуку та підготовці кваліфікованого персоналу. Ще важливим є те що релокація може бути дорогою, тому у підприємств може виникати потреба фінансових ресурсів для закупівлі нового обладнання, найму працівників, оренди або побудови нових приміщень та інше. Надання фінансової підтримки можливе у вигляді кредитів, грантів або інших форм фінансування.

1.3. Формування системи фінансової підтримки підприємництва

Слід зазначити, що державна фінансова підтримка підприємництва надається за рахунок державних та місцевих бюджетів.

Основним нормативно-правовим документом у даній сфері є ЗУ «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва» від 22.03.2012 р. № 4618-VI. В частині 1 статті 15 даного Закону йдеться, що

державна підтримка суб’єктів малого і середнього підприємництва включає фінансову, інформаційну, консультативну підтримку, а саме підтримку сфери інновацій, науки, промислового виробництва, а також підтримку суб’єктів малого та середнього підприємництва, які здійснюють експортну діяльність, підтримку сфери підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів які займаються веденням бізнесу.

Одним серед найбільш важливих пріоритетів сучасої державної фінансової підтримки слід виділити підтримку підприємницької діяльності, що провадиться як на державному, так і на регіональному рівнях. Так як основним вагомим моментом, який визначає рівень економічного розвитку регіону, є розвиток підприємництва у регіоні, відповідно стимулювання для створення бізнес-структур, розширення існуючих та залучення нових є суттєвим завданням місцевих органів влади. Підприємницькі структури формують бюджет органів місцевого самоврядування, а також залежно від рівня розвитку на якому вони знаходяться, по факту залежить життєдіяльність громади.

До складу правової бази розвитку підприємництва в Україні належать законодавчі та інші нормативно-правові акти, відповідні норми адміністративного, кредитно-фінансового, трудового, цивільного та інших галузей чинного законодавства, основними серед яких виділяють Господарський, Податковий та Цивільний кодекси, Закони України “Про власність”, “Про господарські товари” та інші. З 2017 року ввійшов у дію Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» від 1.07.2014 р. №1555-VII, що встановлює правові засади моніторингу державної допомоги суб’єктам господарювання, здійснення контролю та створення захисту та розвитку конкуренції, збільшення рівня прозорості функціонування системи державної допомоги.

На даний момент одним з напрямів створення сприятливого підприємницького середовища на території нашої країни є проведення

регуляторної реформи, яка стосується необхідності послаблення надмірного державного регулювання підприємництва. Регуляторна реформа це досить важливий інструмент впровадження державної регуляторної політики, яка здійснюється на національному рівні Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. Державна регуляторна політика – це постійний і послідовний курс органів виконавчої влади та місцевого самоврядування на створення оптимального державного управління в економічній та соціальних сферах, на зниження їх втручання у діяльність суб'єктів підприємництва, знищення правових, адміністративних, економічних та організаційних перешкод, які виникають у розвитку господарської діяльності [12].

Впродовж останнього часу держава створює дієві програми для підтримки бізнесу. А саме пільгове кредитування та надання грантів на власну справу. При цьому держава усіма методами сприяє для формування привабливого інвестиційного середовища для залучення внутрішніх та зовнішніх інвесторів. Також пропонує для інвесторів готові рішення, а саме від від підключення до мереж до створення концесійних проектів. При цьому в процесі розвитку відбувається системна дерегуляція. Інструменти регулювання постійно розглядаються, а потім скасовуються, спрощуються, доопрацьовуються або діджиталізуються [13].

В теперішніх умовах війни, які є досить складними для нашого суспільства, державні програми підтримки підприємництва набули особливої актуальності. Наші підприємства проявили стійкість до зовнішніх умов, та продовжують провадити свою діяльність, при цьому адаптуючись до усіх можливих змін та тенденцій сучасного ринку товарів та послуг. Але при цьому більшість компаній кожного дня зіштовхуються з новими труднощами та викликами війни, а саме велика кількість обстрілів усієї території нашої країни майже кожного дня, руйнування виробничих та офісних приміщень, іншої інфраструктури, складні економічні умови, збільшення рівня

конкуренції на ринку, потреба релокації бізнесу через окупацію територій або високі ризики в прифронтових регіонах, зниження попиту та платіжної спроможності покупців, проблеми з логістикою та інше.

Однак, однією з основних проблем для розвитку підприємництва виділяють пошук фінансування. Підприємці нашого часу здебільшого орієнтовані на різноманітні кредитні продукти. Проте якщо у порівнянні великий бізнес навіть в сучасних умовах військового стану спроможний знаходити кошти, то можливості мікропідприємств, представників малого бізнесу та частки середнього підприємництва значно обмежені. Комерційні кредити являються досить дорогими та в деяких ситуаціях позичальники не мають майна для застави. Відповідно проблеми з заставним майном являються проблемною кредитною історією та труднощами у процесі підготовки документації є досить розповсюдженими причинами, які є запорукою для представників вище зазначених сегментів прийняти участь навіть в державних кредитних програмах, що мають пільгові умови.

При цьому не кожен підприємець володіє інформацією про наявні можливості від держави, представників великого бізнесу або ж міжнародних партнерів країни. Звісно, що одержання грантів це є не простою процедурою, проте у цей же момент, участь в подібних програмах може надати суттєву допомогу для розвитку бізнесу.

Слід виділити конкретну мету з якою надаються пільгові державні кредити для представників підприємництва:

- закупівля та проведення ремонтних робіт приміщень;
- закупівля, удосконалення або модернізація основних засобів;
- закупівля в сфері прав інтелектуальної власності;
- збільшення обсягів обігових коштів на рівні 25% від суми загальної вартості інвестиційного проєкту;
- проведення рефінансування вже наявної заборгованості.

РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

2.1. Оцінка рівня сприятливості середовища для розвитку підприємництва в Україні

Зовнішнє середовище підприємства — сукупність факторів, що формують довгострокову доходність підприємства, на які воно не може вплинути зовсім або має незначний вплив.

Внутрішнє середовище підприємства — це сукупність факторів діяльності підприємства, які формують його довгострокову прибутковість і знаходяться під безпосереднім контролем керівників і персоналу підприємства.

Зовнішнє середовище в стратегічному управлінні є поєднанням двох незалежних компонентів: макросередовища та мікросередовища.

До основних факторів макросередовища належать: економічні; політична; юридичний; демографічні; натуральний; соціокультурні; фактори науково-технічного прогресу.

Факторами мікросередовища є: споживачі; постачальники; конкуренти; посередники та контактні аудиторії.

Внутрішнє середовище в стратегічному середовищі ототожнюється з економічним потенціалом, який слід розглядати як внутрішні можливості підприємства у виробництві товарів і послуг та прибутку.

Внутрішнє середовище підприємства визначається внутрішніми факторами всередині підприємства, які безпосередньо впливають на процес перетворення (виробництво товарів, послуг) та функціонування підприємства.

Внутрішні фактори — це ситуаційні фактори всередині підприємства, які постійно перебувають у полі зору керівників: цілі, структура підприємства, його завдання, технології та люди.

Будь-яке підприємство розглядається як група людей зі спільними цілями, яких люди не змогли б досягти поодинці, вони досягають на підприємстві, тому його можна розглядати як засіб досягнення мети. Мета – це перший фактор внутрішнього середовища. Мета — це конкретний кінцевий стан або очікувані результати групи людей, які організовані певним чином. Такі кінцеві результати виробляються в процесі планування і надходять до учасників виробництва. Різні види бізнесу мають різні цілі. Якщо метою є отримання прибутку, то компанії створюють продукти або надають послуги. Якщо підприємства є неприбутковими, їх метою є виконання своєї мети в межах виділеного бюджету.

Великі підприємства є багатоцільовими. Для отримання прибутку велике підприємство ставить цілі в різних напрямках, тобто розробляє дерево цілей. Це може бути розробка нових продуктів, найвища якість послуг, навчання, визначення ринку тощо.

Для досягнення кінцевої мети компанії в її підрозділах ставлять різні цілі. Вони координуються менеджерами в рамках спільної мети.

Другим фактором внутрішнього середовища є структура підприємства. Під структурою підприємства розуміють кількість, склад його підрозділів, ступені управління в єдиній взаємопов’язаній системі. Структура встановлює такі співвідношення рівнів управління та функціональних підрозділів, що дозволяють найбільш ефективно досягати мети підприємства. Цьому сприяє спеціалізований поділ праці. Характерною особливістю спеціалізованого поділу праці є те, що відповідна робота покладається на спеціалістів, тобто тих, хто вміє її виконувати найкраще. Так, праця розподіляється між економістами, технологами, механіками, енергетиками і т. д. При виробництві будь-якого товару праця поділяється на численні дрібні операції, що також є специфічною спеціалізацією праці.

Для успішної групової роботи в регіоні пошук відокремлення роботи з координації від безстрокового виконання завдань. Так виділяється структура адміністративних органів, повна формальна субпідрядна робота. Керівник, який

знаходиться на вищому рівні ієрархії, може перейти до свого підлеглого декілько нижчого рівня, а по своїй лінії - до нижчого рівня, і так далі до виконавчого персоналу. Наприклад, керівник виробничого відділу може відвідати свого підлеглого керівника цехів, цехів, лабораторій. Начальники відділів підпорядковуються майстрам відділу, майстрам. Усі підприємства проходять через субпідряд до рівня вищестоящого персоналу.

Огляд великих сучасних підприємств роботи чітко перетинається по горизонталі і вертикалі, тоді винною є крайня необхідність створення певної форми механізмів координації діяльності міжнародних підприємств і співпідпорядкування. Така координація безпечна не лише в інтересах виробництва харчових продуктів, а й в інтересах виробничої практики в цій сфері.

Для дозволеного узгодження формули і доведення її до точки приймання до її продукції. Це лише одна з помилок координаційних механізмів. Третій внутрішній чинник це постановка завдань – певні роботи які мають бути виконані в часно. При розробці програми роботи підприємства вказуються завдання, які небхідні для досягнення мети. Важливо, щоб деякі завдання відповідали встановленому технологічному і робочому режиму, тоді програма буде виконана ефективно.

Четвертий фактор – технологія як засіб перетворення сировини на певні продукти та послуги. Це є поєднанням робочих навичок, обладнання, інфраструктури, інструментів і технічних знань для здійснення перетворень матеріалів, інформації людьми.

Будь-які виробничі завдання неможливо виконати без використання специфічної техніки. Вона виступає інструментом перетворення матеріалу на вході виробничого процесу, у форму на виході.

Важливе місце у технології займають стандартизація та механізація, які значно здешевлюють виробництво та ремонтні роботи, оскільки припускають використання машин та механізмів замість людей. Використання у виробництві

стандартних комплектуючих, заміна людей механізмами та використання конвеєрних ліній змінили обов'язки менеджерів, що в свою чергу вплинуло на суть управління виробництвом.

П'ятий фактор внутрішнього підприємницького середовища – люди. Людська змінна розглядається в управлінні за такими напрямами: поведінка людей, керівник у ролі лідера, вплив керівника на поведінку працівників та груп працівників.

Підприємницька діяльність можлива лише за умов існування ефективного бізнес-середовища. Науковці мають різні погляди на його визначення. Ю.Ф. Гудзь вважає, що це можна розглядати як сукупність різних факторів прямої та опосередкованої дії (або зовнішнього і внутрішнього впливу), які оточують або знаходяться всередині суб’єктів підприємницької діяльності, впливаючи на них [14].

Т. П. Ткаченко визначає бізнес-середовище як комплексну систему, що охоплює суб’єктів підприємницької діяльності, нормативно-правову базу, політичну ситуацію та соціальні настрої, які впливають на роботу бізнесу і вимагають відповідної реакції [15].

На основі проведених досліджень можна стверджувати, що природа бізнес-середовища проявляється через вплив різних факторів на підприємства. На нашу думку, сприятливість підприємницького середовища визначається такими чинниками:

− наявність економічних, соціальних і правових умов, що впливають на рівень економічної свободи, легкість започаткування бізнесу та ведення підприємницької діяльності;

− розвиток систем державної підтримки, а також підтримки на рівні бізнес-об'єднань;

− інвестиційний клімат у країні;

− стабільність податкової системи та наявність податкових пільг;

− прозорість і спрощеність процедур реєстрації й отримання дозволів;

− рівень інноваційної активності господарюючих суб'єктів.

На сьогодні існує велика кількість міжнародних рейтингів і аналітичних досліджень, що дозволяють чітко оцінити стан бізнес-середовища, його сильні й слабкі сторони.

Проаналізувати фактори підприємницького середовища можна на підставі міжнародних рейтингових оцінок. У сучасних умовах існує достатня кількість міжнародних рейтингових оцінок, аналітичних досліджень підприємницького середовища, що дозволяють досить точно оцінити стан середовища, його сильні і слабкі сторони. Позиції України у міжнародних рейтингах подано у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка позицій України у міжнародних рейтингах за 2017-2022 рр.

Назва рейтингу	Місце України в рейтингу						Зміни позиції 2022/2017
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
Індекс глобальної конкурентоспроможності	73	84	76	79	85	83	-10
Індекс легкості ведення бізнесу	137	112	96	83	80	71	+66
Глобальний інноваційний індекс	71	63	64	56	50	43	+28
Індекс економічної свободи	163	161	155	162	166	150	+13
Індекс інвестиційної привабливості	2,18	2,12	1,87	2,57	3,15	3,1	покращення

Складено автором на основі [16-20]

Аналіз факторів підприємницького середовища можна провести на основі таких міжнародних рейтингів. У 2021 році журнал "Forbes" розмістив Україну на 80-му місці серед 153 країн у рейтингу найкращих країн для бізнесу [21].

Аналізуючи складові рейтингів (субіндекси), можна виділити як сильні, так і слабкі сторони економіки України та її інституційного середовища. (Додаток А).

Незважаючи на позитивні оцінки деяких показників, загальні результати є середніми, що не дозволяє країні стати лідером у світових рейтингах. Серед

негативних чинників, що стримують розвиток бізнес-середовища в Україні, виділяються політична та економічна нестабільність, низька інвестиційна привабливість, високі ризики підприємницької діяльності через неефективність ринків та інституцій, недостатній захист прав власності та високий рівень корупції.

Крім зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на бізнес, варто звернути увагу на настрої населення та їх готовність до підприємницької діяльності в Україні. Дослідження AGER показало, що лише 21% українців мають бажання відкрити власний бізнес, причому більшість із них — люди віком до 35 років. Серед чинників, що впливають на ставлення до підприємництва, називали підтримуючу освітню систему (10%), прийнятну податкову політику (7%), зрозуміле регулювання (6%), доступ до технологій (4%), сприятливу економічну ситуацію (2%). Це відрізняється від світових тенденцій, де головним чинником є доступ до технологій (48%).

Інститут економічних досліджень та політичних консультацій у 2016 році провів дослідження ділового клімату в регіонах України. Основними проблемними сферами регулювання, за словами підприємців, є валютне регулювання, використання земельних ресурсів, регулювання цін, митне оформлення, підключення до електромереж та ліцензування [10].

Враховуючи виявлені проблеми розвитку бізнес-середовища в Україні, можна визначити кілька стратегічних напрямків для його покращення (таблиця 2.2).

Висновки та перспективи подальших досліджень: використання результатів оцінок дає можливість розробити заходи для покращення бізнес-клімату в Україні та визначити стратегії розвитку підприємств з урахуванням особливостей зовнішнього середовища. Аналіз показників міжнародних рейтингів дозволяє виявити певні тенденції й проблеми сучасної економічної ситуації в країні.

Таблиця 2.2.

Стратегічні напрями вдосконалення підприємницького середовища в Україні

Напрями	Основні заходи
1	*2*
Вдосконалення інституційного середовища	Впровадження системи реєстрації за принципом «єдине вікно», розвиток послуг електронного врядування; законодавче реформування таких сфер, як ліцензування, вирішення неплатоспроможності та кредитування під заставу, підтримка системи страхування, відновлення діяльності Українського фонду підтримки підприємництва, розробка і впровадження державних програм розвитку підприємництва.
Податкове середовище	Дерегуляція бізнесу та спрощення адміністративних процедур, розширення електронної податкової звітності, збереження спрощеної системи оподаткування.
Зниження макроекономічних ризиків	Всебічна підтримка держави підприємництва. Використання внутрішніх джерел фінансування та кредитування економіки для зменшення залежності від зовнішніх кредиторів.
Розвиток підприємницьких навичок і людського капіталу	Посилення взаємодії у ланцюгу «освіта-наука-виробництво», розвиток системи дорадництва, підтримка бізнес-освіти населення (вивчення основ підприємництва і економіки зі школи і для студентів всіх спеціальностей).
Інноваційне середовище	Підтримка виробників ресурсозберігаючих і екологічно чистих технологій, стимулювання їх впровадження, відновлення пільг для інноваційно-активних підприємств.
Фінансування	Розгляд питання створення системи надання гарантій за кредитами з метою покращення доступу до фінансування, стимулювання участі підприємців у грантових програмах ЄС, підтримка системи альтернативного фінансування, створення системи Єдиного кредитного реєстру, що посилить стабільність банківської системи.
Сприяння експорту	Сприяння інтеграції до Європейської мережі підприємств (EEN), розвиток бізнес-асоціацій для підтримки експортерів, підтримка розвитку інфраструктури для сприяння переходу виробників на стандарти продукції ЄС.
Податкове середовище	Дерегуляція бізнесу та спрощення адміністративних процедур, розширення електронної податкової звітності, збереження спрощеної системи оподаткування.
Зниження макроекономічних ризиків	Всебічна підтримка держави підприємництва. Використання внутрішніх джерел фінансування та кредитування економіки для зменшення залежності від зовнішніх кредиторів.

Складено автором на основі [22; 23; 24]

Ці рейтинги є важливими інструментами для країни, оскільки дозволяють оцінити її потенціал та визначити першочергові завдання. Низькі показники за деякими індикаторами можна пояснити невирішеними внутрішніми та зовнішніми проблемами, такими як дії посадових осіб і підприємців, а також макроекономічною нестабільністю.

2.2. Аналіз та оцінка фінансової підтримки підприємництва в Україні

Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах звичайної (передбачуваної) діяльності традиційно здійснюється шляхом аналізу:

– структури майна;

– показників ліквідності;

– показників фінансового стану;

– показників ділової активності;

– показників рентабельності [15–21].

Це ключові методи аналізу фінансової стійкості, які залишатимуться незмінними в методології дослідження. Поряд з цим, незважаючи не незмінність методології визначення ключових показників фінансової стійкості, трактування результатів аналізу передбачає деякі зміни. Це зумовлено виникненням кардинально нового стану підприємства, коли основною умовою роботи є забезпечення без-пеки персоналу та клієнтам, формування платоспроможності за обов’язковими платежами та збереження персоналу.

З початку повномасштабного вторгнення наша країна зазнала величезних економічних втрат, у результаті чого з’явилися негативні тенденції у структурі функціонування підприємництва в Україні (рис. 2.1).

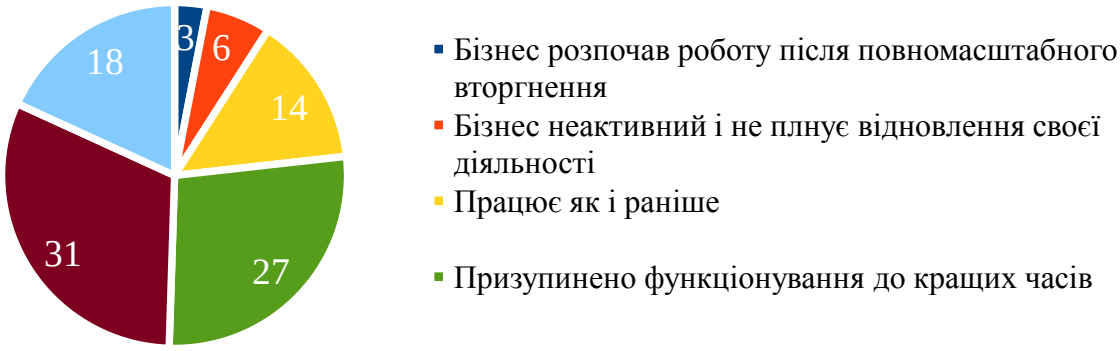

Рис.2.1. Робота підприємництва в умовах військового стану, 2022 р.

Джерело: [30]

Розглянувши рисунок 2 можемо помітити, що лише 14% підприємств станом на 2022 рік продовжували свою діяльність без змін, незважаючи на фактори впливу пов'язані з війною. При цьому більшість зазнали негативних змін у своїй роботі: 31% почали працювати лише частково, 27% бізнесу призупинили своє функціонування тимчасово до кращих часів, 18% майже не працює, а 6% взагалі втратили свою активність.

Воєнні дії призвели до значного погіршення показників ліквідності. У перші місяці багато підприємств вилучили кошти з обороту для їх збереження, що спричинило затримки у виплатах постачальникам та збільшення термінів погашення короткострокової заборгованості. Після певного періоду адаптації бізнесу до нових умов діяльності фінансова політика була переорієнтована:

- на своєчасне погашення кредиторської заборгованості перед постачальниками для забезпечення стабільності логістичних процесів;
- на виплати заробітної плати, щоб уникнути втрати кадрового потенціалу та підтримати соціальну стабільність.

У цих умовах підприємства почали використовувати нові моделі управління ліквідністю, що базуються на роботі за власні кошти та мінімізації фінансових ризиків неплатоспроможності. На таблиці 2.3 показано динаміку змін показників ліквідності підприємств під час війни.

Таблиця 2.3

Динаміка змін показників ліквідності підприємств під час війни

Показник	До війни	Перші 3 місяці війни	Через 6 місяців війни
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,2–1,5	0,8–1,0	1,0–1,3
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,0–1,3	0,6–0,8	0,8–1,1
Період погашення заборгованості (днів)	30–45	60–90	45–60

Джерело: с*кладено автором на основі [32]*

У класичних умовах економіки залучений капітал є основним драйвером розвитку бізнесу. Проте в умовах війни використання позикових коштів стало недоступним через зміну умов кредитування та ризики для постачальників. Більшість підприємств перейшли до самофінансування, що передбачає:

- відмову від товарних кредитів;
- повний розрахунок із постачальниками одразу після отримання товарів чи послуг;
- мінімізацію залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Незважаючи на переваги самофінансування, низка підприємств зіштовхнулася з обмеженістю власних ресурсів, що призвело до накопичення внутрішньої заборгованості, зокрема з виплат заробітної плати. Це спричинило міграцію кадрів, зменшення обсягів виробництва та втрату конкурентоспроможності. У таблиці 2.4 слід провести аналіз структури капіталу підприємств до та під час війни.

Таблиця 2.4

Аналіз структури капіталу підприємств до та під час війни

Показник	**До війни**	**Під час війни**
Частка власного капіталу (%)	40–50	70–80
Частка позикового капіталу (%)	50–60	20–30
Заборгованість за заробітною платою	Низька (5–10%)	Середня (15–20%)
Заборгованість перед постачальниками	Помірна (20–25%)	Низька (5–10%)

Джерело: с*кладено автором на основі [32]*

Фінансова підтримка підприємництва в умовах війни потребує кардинальної зміни підходів до управління ліквідністю та фінансовою незалежністю.

Запровадження нових фінансових моделей дозволяє мінімізувати ризики неплатоспроможності, зберегти кадровий потенціал та забезпечити стабільність діяльності підприємств. Водночас підприємства стикаються із численними викликами, пов’язаними з обмеженістю власних ресурсів, що у довгостроковій перспективі вимагає підтримки з боку держави та міжнародних партнерів.

Війна створює численні виклики для бізнесу, змушуючи підприємства пристосовуватися до нових реалій. Одним із найбільш вразливих аспектів функціонування компаній є оборотність, що визначає швидкість перетворення активів у грошові кошти. Аналіз оборотності підприємств у воєнний час дозволяє оцінити їхню здатність до виживання і розвитку в умовах кризи.

На початку війни всі підприємства без винятку зіткнулися зі значним падінням оборотності. Найбільше це торкнулося непродовольчих галузей: продаж побутової техніки, меблів, будівельної техніки значно зменшився. Це пов’язано з переорієнтацією споживачів на витрати виключно на товари першої необхідності, що було зумовлено панічним станом у перші місяці війни. Однак така ситуація мала короткостроковий характер: поступово економічна активність стабілізувалася, а потреби споживачів розширилися.

Характерною особливістю управління оборотністю підприємств в умовах війни є значна нестабільність цього показника. Він безпосередньо залежить від активності бойових дій у певних регіонах. У зонах інтенсивних воєнних дій підприємства часто втрачають постачальників, клієнтів, інфраструктуру, що призводить до різкого скорочення їхньої діяльності. Водночас у відносно спокійних регіонах можна спостерігати зростання оборотності через концентрацію бізнесу і споживачів, які мігрували з небезпечних територій.

Щоб утримати бізнес "на плаву", підприємства вимушені адаптуватися до нових умов. Це включає переорієнтацію на продукцію, яка користується найбільшим попитом, а також впровадження нових каналів збуту. Особливу роль відіграє розвиток електронної комерції, яка дає можливість не лише зберегти існуючу базу клієнтів, але й розширити географію продажів. Підприємства, які

змогли адаптуватися до нових умов, не лише зберігають стабільний рівень оборотності, але й мають потенціал зайняти ринкові позиції своїх конкурентів, що не витримали кризової ситуації.

Аналіз оборотності активів, оборотних активів та запасів у цей період має спиратися на довоєнні показники. Саме порівняння з довоєнним рівнем дозволяє оцінити ефективність діяльності компанії в умовах війни. Якщо підприємство навіть за умов зниження обсягів збуту залишається рентабельним або працює на рівні беззбитковості, це можна вважати допустимою ситуацією в умовах кризи. Водночас зростання оборотності в порівнянні з довоєнними показниками свідчить про відкриття нових можливостей для підприємства, які потребують активації інвестиційної політики.

Для забезпечення стабільної оборотності необхідна активна стратегія управління, яка включає пошук нових ринків збуту, розширення асортименту продукції та залучення сучасних інструментів комерції. Це особливо важливо для підприємств непродовольчого сектору, які найбільше постраждали на початку війни. Розглянемо показники та стратегічні рішення для управління оборотністю підприємства в умовах війни у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Показники та стратегічні рішення для управління оборотністю підприємства в умовах війни

Показник/Чинник	**Динаміка в умовах війни**	**Рекомендації для управління**
Оборотність активів	Коливання через бойові дії та порушення постачання.	Переорієнтація на товари підвищеного попиту.
Оборотність оборотних активів	Зниження через відтік клієнтів та спад попиту.	Розширення збуту через онлайн-канали, активний маркетинг.
Оборотність запасів	Уповільнення в непродовольчих секторах, зростання у продовольчих.	Оптимізація запасів відповідно до попиту.
Рентабельність	Падіння, стабілізація після адаптації.	Збереження беззбитковості, мінімізація витрат.
Канали збуту	Порушення традиційних логістичних ланцюгів.	Перехід на електронну комерцію, альтернативні постачальники.
Регіональна стабільність	Залежність від рівня бойових дій у регіоні.	Розвиток бізнесу в безпечних регіонах.

Таким чином, управління оборотністю в умовах війни є складним процесом, що вимагає стратегічного підходу та готовності до змін. Ефективне управління оборотністю дозволяє підприємствам не лише вижити, але й створити основу для подальшого розвитку після закінчення кризи.

Держава зацікавлена у розвитку цього сектора через його здатність створювати робочі місця шляхом збільшення кількості індивідуальних підприємців, формувати чесне конкурентне середовище, швидко насичувати ринок товарами і послугами, підвищувати рівень підприємницької активності, зокрема інноваційної, та знижувати негативний вплив економічних криз і залежності від сировинних ресурсів [26].

На сьогодні позитивний розвиток малого та середнього підприємництва і його внесок в економіку значною мірою залежать від підтримки з боку держави та впровадження нових підходів до регулювання. Важливість цих питань відображена в Законі України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22 березня 2012 року № 4618-VI.

Основними завданнями державної політики в цій сфері є:

- сприяння формуванню ринкової інфраструктури та створення нових суб'єктів малого бізнесу (зокрема шляхом створення гарантійних фондів у регіонах);
- підтримка перспективних підприємств малого і середнього бізнесу через реалізацію відповідних програм;
- впровадження ефективних фінансових інструментів для розвитку підприємств;
- оптимізація кредитної політики через субсидування процентних ставок за банківськими кредитами;
- створення умов для розвитку мікрофінансування;
- підтримка інноваційних підприємств і бізнес-інкубаторів;
- спрощення нормативно-правової бази та створення сприятливого інформаційного середовища;

- підтримка участі малих та середніх підприємств у державних тендерах [28].

Розвиток механізмів підтримки малого і середнього підприємництва демонструє позитивні результати, а уряд застосовує спеціальні інструменти субсидування, орієнтуючись на ініціативи бізнес-спільнот. Серед основних досягнень можна назвати часткову компенсацію відсотків за кредитами для бізнесу, надання гарантій і поручительств за кредитами, фінансову підтримку інновацій та екологічно чистих технологій.

У контексті модернізації української економіки та зростаючої міжнародної конкуренції державна підтримка малого і середнього бізнесу набуває ще більшої важливості. Без ефективної державної політики у цій сфері подальший розвиток і перехід малого бізнесу на новий рівень неможливі. Це завдання відображене у Програмі ЄС "Конкурентоспроможність підприємств малого і середнього бізнесу (COSME) (2017-2022)".

Для досягнення успіху в підтримці малого та середнього бізнесу необхідне глибоке розуміння внутрішніх процесів цього сектора, а також врахування думки самих підприємців.

Серед основних фінансових інструментів підтримки в Україні варто відзначити:

- програми стимулювання і підтримки підприємництва;
- грантову підтримку;
- кредитування малого бізнесу;
- мікрофінансування та оптимізацію оподаткування [27].

Однією з головних проблем, що знижує ефективність державної підтримки, є численність і нескоординованість програм. На нашу думку, доцільно було б врахувати досвід Великобританії, яка в 2007 році впровадила програму спрощення державної підтримки, що дозволила значно підвищити її ефективність.

Аналіз механізмів стимулювання малого і середнього бізнесу в Україні виявив проблеми, пов’язані зі складністю доступу до фінансування, недостатнім обсягом державних ресурсів і відсутністю системи моніторингу ефективності програм.

Для покращення ситуації пропонуються наступні заходи:

- розвиток системи податкових пільг для малого бізнесу;
- вдосконалення механізмів мікрокредитування;
- збільшення фінансування регіональних фондів;
- посилення відповідальності за розподіл коштів на підтримку бізнесу.

Отже, малий бізнес є базовим елементом економіки, розвиток якого вимагає постійної державної підтримки. Створення ефективних фінансових механізмів допоможе посилити роль малого підприємництва в економіці України та сприятиме переходу до інноваційної моделі розвитку.

2.3. Ефективність фінансової підтримки підприємництва за рахунок державних програм

Фінансова підтримка підприємництва є важливим інструментом стимулювання економічного зростання. В Україні за останні 3-5 років було реалізовано кілька ключових програм, спрямованих на підтримку малого та середнього бізнесу (МСБ). Детальний аналіз обсягів фінансування, кількості підтриманих проектів та економічних результатів дозволяє оцінити ефективність цих програм.

Найбільшими програмами підтримки стали «Доступні кредити 5-7-9%», грантові ініціативи Українського фонду стартапів та програми компенсації відсоткових ставок.

Програма «Доступні кредити 5–7–9%» має на меті відновлення, підтримання та стимулювання розвитку підприємництва, що особливо

актуально в умовах військового стану. У таблиці 2.6 варто розглянути структуру та вагу основних напрямків даної програми.

Таблиця 2.6

Основні напрямки підтримання українського бізнесу в умовах війни за програмою «Доступні кредити 5–7–9%» у 2022 році

Напрямки	Кредитні угоди, млн грн	Питома вага, %
Інвестиційний напрямок	574,6	1,1
Антиковідний напрямок	4042,98	7,5
Рефінансування	5453,7	10,1
Підтримання ФОП	19,35	0,0
Підтримання посівної компанії	21245,65	39,4
Підтримання бізнесу у воєнний час	22609,33	41,9
Усього	53945,61	100

Джерело: *[33]*

За даними Міністерства фінансів, з 2020 по 2023 роки було видано понад 85 000 пільгових кредитів на загальну суму 210 млрд грн. Середня сума кредиту склала 2,5 млн грн, а середній термін фінансування — 3 роки. У секторі агропромислового комплексу видано понад 35 000 кредитів на 90 млрд грн, що становить 42% від загального обсягу фінансування. Розглянемо розподіл державних коштів у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Розподіл державних коштів

Програма	**Обсяг фінансування (млрд грн)**	**Кількість отримувачів**	**Середня сума кредиту (млн грн)**
Доступні кредити 5-7-9%	210	85 000	2,5
Гранти на стартапи	3,2	900	3,6
Компенсація відсоткових ставок	32	28 000	1,1
Аграрні субсидії	55	20 000	2,75

Джерело: с*кладено автором на основі [32]*

Програма «Доступні кредити 5-7-9%» стала найбільш масштабною та охопила переважно підприємства, які працюють у сфері виробництва та

аграрного сектору. Середня сума кредиту, що склала 2,5 млн грн, дозволила підприємцям фінансувати закупівлю обладнання, модернізацію виробництва та розширення послуг.

Грантові ініціативи Українського фонду стартапів сприяли розвитку інноваційної діяльності. Хоча загальний обсяг фінансування був значно меншим порівняно з програмою кредитування, середня сума гранту – 3,6 млн грн – була спрямована на підтримку перспективних стартапів, що мали високий експортний потенціал або орієнтованість на IT-сектор.

Програми компенсації відсоткових ставок забезпечили підтримку підприємців, які залучали кредити для масштабних проектів, зокрема у виробництві. За три роки понад 28 000 підприємств отримали компенсацію, що дозволило зменшити фінансовий тиск на бізнес і стимулювати розвиток стратегічно важливих галузей.

Аграрні субсидії, як інструмент підтримки сільського господарства, стали другим за обсягом фінансування напрямом. Зокрема, понад 55 млрд грн було спрямовано на підтримку фермерів, які залучили 20 000 кредитів на середню суму 2,75 млн грн.

Ефективність державних програм фінансової підтримки підприємництва проявляється у позитивних економічних результатах. Насамперед, це стосується збільшення кількості підприємств, створення робочих місць, зростання обсягів експорту, а також підвищення інвестиційної привабливості.

Впродовж 2020–2023 років кількість нових підприємств зросла на 28%. Найбільший приріст спостерігався у сфері послуг (+35%), що пояснюється значним попитом на фінансові, освітні та логістичні послуги. У виробничій сфері цей показник склав 22%, що свідчить про позитивний вплив державних ініціатив на реальний сектор економіки. У таблиці 2.8 розглянемо розподіл створених робочих місць демонструє вклад державної підтримки у підвищення зайнятості.

Таблиця 2.8

Розподіл створених робочих місць демонструє вклад державної підтримки у підвищення зайнятості

Сектор економіки	Частка нових робочих місць (%)	Кількість робочих місць
Аграрний сектор	45	157 500
Виробництво	30	105 000
Сфера послуг	25	87 500

Джерело: с*кладено автором на основі [32]*

Загалом було створено понад 350 000 нових робочих місць, що дозволило скоротити рівень безробіття. Найбільший внесок зробив аграрний сектор завдяки програмам пільгового кредитування та субсидій.

Окремо слід зазначити позитивний вплив на експортну діяльність. Обсяги експорту малих і середніх підприємств зросли на 40%, особливо в аграрному секторі та ІТ-галузі. Це забезпечило додатковий щорічний приріст ВВП на рівні 2,1%, що еквівалентно 60 млрд грн.

Зростання активності підприємців також сприяло збільшенню податкових надходжень до бюджету. За три роки податкові надходження зросли на 25%, що додало до бюджету понад 35 млрд грн щорічно. Основними джерелами зростання стали податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість і єдиний податок.

Завдяки державним гарантіям та покращенню умов ведення бізнесу обсяги прямих іноземних інвестицій у підтримувані сектори економіки зросли на 18%. Це підтверджує зростання довіри інвесторів до українського бізнесу.

Також з боку держави було приділено велику увагу програмі «релокація вітчизняних підприємств», як наслідок, дана програма довела свій високий рівень ефективності. ЇЇ сутність полягає у перевезенні виробничих потужностей підприємств з зони ризику або ж з зони активних бойових дій у більш безпечні регіони нашої держави. Важливим аспектом є те, що дана програма являється відкритою для усіх напрямів бізнесу, проте у пріоритеті являються підприємства, що мають стратегічне значення. Станом на листопада 2022 року

було релоковано 761 підприємство[31]. Більш детально галузевий аналіз релокованих підприємств розглянемо на рис. 2.2.

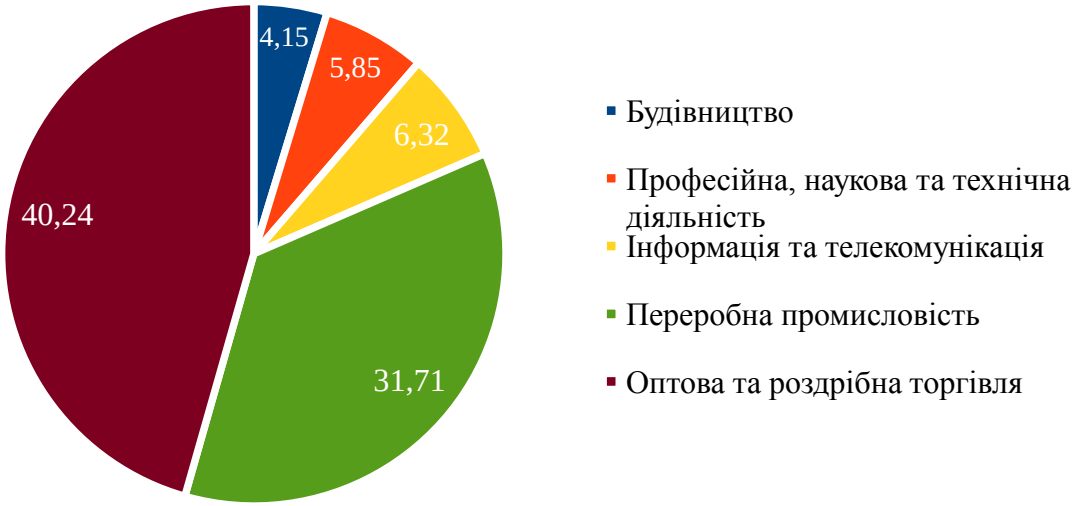

Рис.2.2. Структура релокованих підприємств на території України за галузями у 2022 році

Джерело: [31]

З даного рисунку можемо помітити, що найбільший відсоток таких підприємств припадає на такі галузі як гуртова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспорту (40,24%) й переробна промисловість (31,71%). Також важливо зазначити, що найбільше число релокованих підприємств спостерігається у Львівській (30%), Закарпатській (17%) та Чернівецькій (11%) областях.

Загалом державні програми підтримки підприємництва забезпечили значний економічний ефект у вигляді створення нових робочих місць, зростання експорту та збільшення ВВП. Водночас існують перспективи вдосконалення механізмів розподілу ресурсів, зокрема через розвиток цифрових платформ, які дозволять автоматизувати процес моніторингу та оцінки результатів програм.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

3.1. Напрямки удосконалення системи фінансової підтримки підприємництва в Україні

На основі аналізу ефективності програм державної підтримки підприємництва в Україні можна визначити кілька ключових напрямків удосконалення системи фінансової підтримки. Оцінка економічних результатів свідчить про необхідність підвищення ефективності існуючих програм та впровадження нових механізмів стимулювання бізнесу.

Удосконалення системи фінансової підтримки підприємництва в Україні має базуватися на чітко визначених стратегічних напрямах, які сприятимуть довгостроковому економічному зростанню країни. Сучасний стан підприємницької діяльності вимагає комплексного підходу, що враховуватиме як національні, так і міжнародні економічні тенденції. Основними аспектами є підвищення доступності фінансування, оптимізація механізмів розподілу ресурсів, розвиток інфраструктури підтримки та підвищення інвестиційної привабливості.

Одним із пріоритетів є підвищення доступності фінансування для підприємців. Це передбачає збільшення обсягів бюджетного фінансування, розширення програм пільгового кредитування та грантової підтримки. Важливим є залучення міжнародних фінансових інституцій, таких як Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, що дозволить знизити вартість капіталу для підприємств. Спрощення процедур отримання кредитів повинно стати ключовим завданням для фінансових установ. Необхідно створити єдину цифрову платформу, де підприємці зможуть подавати заявки, відстежувати їхній статус та отримувати підтримку. Водночас вдосконалення

механізму оцінки кредитоспроможності підприємств зменшить ризики неповернення кредитів.

Оптимізація механізмів розподілу ресурсів передбачає впровадження прозорих та ефективних систем управління фінансами. Важливим кроком є автоматизація процесу відбору проектів, що дозволить зменшити вплив людського фактору й уникнути корупційних ризиків. Крім того, необхідно встановити чіткі критерії оцінки проектів, орієнтуючись на їхню інноваційність, економічний потенціал та здатність створювати робочі місця. Варто також застосувати механізми моніторингу ефективності використання державних коштів з регулярною публікацією звітів для забезпечення громадського контролю.

Розвиток інфраструктури підтримки є важливим компонентом удосконалення системи. Для цього необхідно створити регіональні центри підтримки бізнесу, які надаватимуть комплексні консалтингові, юридичні та фінансові послуги. У таких центрах підприємці зможуть отримати консультації щодо оподаткування, розробки бізнес-планів та виходу на міжнародні ринки. Розширення мережі інкубаторів, технопарків і бізнес-акселераторів забезпечить стартапи необхідними ресурсами для розвитку, включаючи доступ до сучасних технологій та менторської підтримки.

Підвищення інвестиційної привабливості також є невід'ємним елементом стратегії розвитку. Запровадження додаткових гарантій для іноземних інвесторів, таких як компенсація можливих втрат або державні страхові механізми, сприятиме залученню капіталу. Крім того, стимулювання венчурного капіталу через податкові пільги та компенсації ризиків забезпечить розвиток інноваційних секторів економіки. Важливо також створити спеціальні економічні зони з пільговими умовами для залучення іноземних компаній.

Загалом, удосконалення системи фінансової підтримки підприємництва вимагає системного підходу, що враховує інтереси бізнесу, держави та суспільства. Впровадження запропонованих заходів дозволить підвищити

конкурентоспроможність національної економіки, створити нові робочі місця та забезпечити стале економічне зростання.

Провівши аналіз стратегічних напрямів удосконалення системи фінансової підтримки підприємництва, варто підсумувати досягнення та обмеження, які проявилися в результаті реалізації державних програм підтримки бізнесу в Україні. Оцінка ефективності цих програм за останні 3-5 років дозволяє сформулювати ключові висновки, що відображають як позитивні аспекти, так і існуючі проблеми, які потребують вирішення.

Одним із головних досягнень є створення понад 350 000 нових робочих місць у різних секторах економіки. Це свідчить про здатність державних програм стимулювати економічне зростання шляхом підтримки підприємницької активності. Завдяки таким програмам підприємці отримали доступ до фінансування, яке стало вирішальним фактором для започаткування або розширення бізнесу. Створення нових робочих місць сприяло підвищенню рівня зайнятості населення, зменшенню соціальної напруги та зростанню споживчого попиту.

Позитивні результати також відображаються у прирості валового внутрішнього продукту (ВВП), який щорічно збільшувався на рівні 2,1%. Це еквівалентно додатковим 60 млрд грн, які надходили в економіку країни завдяки підтримуваним проектам. Високі темпи зростання ВВП свідчать про ефективність фінансової підтримки, особливо у сферах, пов’язаних із виробництвом, технологічними інноваціями та експортом продукції.

Зростання податкових надходжень до державного бюджету є ще одним показником успішності програм підтримки. Завдяки зростанню підприємницької активності податкові надходження збільшилися на 25%, що додало понад 35 млрд грн до державного бюджету. Цей показник демонструє, що підтримка підприємництва сприяє формуванню додаткових джерел доходів для країни, забезпечуючи фінансову стабільність державних фінансів.

Залучення прямих іноземних інвестицій у стратегічні галузі економіки зросло на 18%. Це пояснюється створенням сприятливого інвестиційного клі-

мату через запровадження державних гарантій, пільгових кредитів і механізмів співфінансування. Інвестиції у сфери інформаційних технологій, агропромисловості та виробничого сектору стали ключовими факторами зміцнення конкурентоспроможності української економіки на міжнародному рівні.

Однак, поряд із досягненнями, виявлено й низку проблем, які стримують повноцінне розкриття потенціалу підприємництва. Серед основних обмежень варто зазначити нерівномірний розподіл фінансових ресурсів між регіонами країни. Підприємства у великих містах отримують значно більше підтримки, ніж бізнес у сільській місцевості, що призводить до економічної нерівності та соціальної напруги.

Ще одним суттєвим бар'єром є високі адміністративні перепони при отриманні державної підтримки. Складні процедури оформлення заявок, необхідність надання численних документів та довготривалий процес розгляду призводять до втрати часу й ресурсів підприємців. Це знижує їхню мотивацію брати участь у державних програмах та обмежує кількість потенційних учасників.

Крім того, відсутність комплексного моніторингу та оцінки ефективності підтримуваних проектів призводить до нецільового використання коштів. Відсутність прозорих механізмів контролю за виконанням зобов'язань знижує довіру підприємців до державної підтримки й створює ризик корупції.

З метою покращення ефективності фінансової підтримки підприємництва в Україні необхідно впровадити низку реформ. По-перше, слід створити єдину цифрову платформу для подання заявок, відстеження їхнього статусу та оцінки результатів підтримуваних проектів. Такий підхід дозволить підвищити прозорість процедур і знизити адміністративне навантаження на підприємців.

По-друге, доцільно запровадити регулярний аудит та моніторинг використання державних коштів із залученням незалежних експертів і громадських організацій. Це дозволить забезпечити цільове використання фінансових ресурсів та підвищити рівень підзвітності отримувачів підтримки.

По-третє, необхідно розробити та запровадити чіткі критерії оцінки ефективності підтримуваних проектів. Вони повинні враховувати не лише фінансові показники, але й соціальний ефект, зокрема створення нових робочих місць, впровадження інновацій та розвиток експортного потенціалу.

Загалом, успішна реалізація цих заходів дозволить значно підвищити ефективність державної підтримки підприємництва, стимулювати зростання економіки та забезпечити сталий розвиток бізнесу в Україні.

3.2. Імплементація зарубіжного досвіду реалізації фінансового механізму підтримки підприємництва в національній економіці

Успішний розвиток підприємництва неможливий без належної фінансової підтримки з боку держави та інших зацікавлених сторін. Одним із важливих напрямків такого розвитку є адаптація міжнародного досвіду фінансування інноваційних проектів і екологічно чистих ініціатив. Особливо актуально це стає в умовах глобалізації економічних процесів, коли економічний успіх одних країн значною мірою залежить від можливості запозичити ефективні моделі підтримки з інших. Враховуючи досвід європейських та американських країн, Україна має значний потенціал для покращення фінансових механізмів підтримки підприємництва.

Важливо розглянути два важливі аспекти зарубіжного досвіду: використання міжнародних грантових програм для розвитку інноваційних проєктів та впровадження фінансових інструментів із фокусом на зелену економіку. Обидва напрямки стали важливими складовими стратегії фінансування підприємницької діяльності в сучасному світі.

Почнемо з того, що одним із найбільш ефективних способів фінансування інноваційного підприємництва в багатьох країнах є грантові програми. Міжнародні гранти стали важливим механізмом підтримки стартапів, інноваційних проєктів і технологічних компаній. Система грантів надає

можливість малому та середньому бізнесу отримати необхідне фінансування без необхідності повертати кошти, що особливо важливо для підприємців, які працюють у високоризикових інноваційних сферах. Однак не всі країни мають таку фінансову можливість, як найбільш розвинуті економіки, тому міжнародні грантові програми становлять особливий інтерес для України.

У Європейському Союзі та США гранти є важливою частиною підтримки інноваційних підприємств. Одним із найбільш відомих механізмів в ЄС є програма "Горизонт Європа", що є найбільшим у світі фінансовим інструментом для фінансування досліджень і інновацій. Вона надає значні кошти на розробку нових технологій, наукових досліджень і розробку нових продуктів у різних галузях. Європейський Союз активно стимулює підприємництво через цей інструмент, а також через схожі програми, такі як "COSME" та "Erasmus for Young Entrepreneurs". "Горизонт Європа" охоплює широкий спектр досліджень: від фундаментальних до прикладних інновацій, а також сприяє розвитку міжрегіональних і міжнародних колаборацій. Згідно з даними Європейської комісії, понад 40% грантів цього фонду спрямовано саме на підтримку стартапів і малих підприємств, що займаються високими технологіями [35].

У Сполучених Штатах також існують розвинені грантові програми для інноваційних проєктів. Однією з таких є програма SBIR (Small Business Innovation Research), що надає фінансування стартапам і малим підприємствам на різних етапах розвитку. Ця програма охоплює багато сфер, включаючи медичні технології, екологічні інновації, інформаційні технології та багато інших. Програма SBIR працює за принципом конкуренції: підприємства подають заявки на гранти, які фінансуються урядовими агенціями США. Якщо заявка проходить відбір, компанії отримують кошти на реалізацію своїх ідей. Перевага таких грантів у тому, що вони дозволяють підприємствам з обмеженим доступом до капіталу продовжувати свою діяльність без необхідності залучення зовнішніх інвестицій [36].

Аналіз цих програм дозволяє стверджувати, що залучення міжнародних грантових коштів є ефективним способом фінансування інноваційних підприємств. Україна може адаптувати ці моделі до своїх умов, створюючи подібні програми, які підтримуватимуть технологічні стартапи, інноваційні розробки та науково-дослідні роботи в країні. Важливим моментом є те, що участь у таких програмах дозволяє українським підприємцям не лише отримувати фінансування, але й входити в міжнародні інноваційні екосистеми, що відкриває нові можливості для бізнесу.

Потрібно розвивати інфраструктуру для залучення таких грантів, створюючи спеціалізовані платформи та агентства, які б допомагали підприємцям орієнтуватися в різноманітних програмах підтримки, а також забезпечувати їх навчання щодо процесів подачі заявок на міжнародні гранти. Це дозволить малим і середнім підприємствам скористатися потенціалом міжнародних фінансів, не обмежуючись лише державними програмами підтримки.

Ще одним важливим напрямком фінансування підприємництва є розвиток фінансових інструментів із фокусом на зелену економіку. У сучасному світі питання екології та сталого розвитку набувають дедалі більшого значення. Все більше країн звертають увагу на те, як бізнес може сприяти зменшенню негативного впливу на навколишнє середовище, а також підтримують ініціативи, спрямовані на розвиток екологічно чистих технологій. Враховуючи глобальні тенденції, країни Європи і США активно розвивають фінансові інструменти, спрямовані на підтримку зелених ініціатив і підприємств, що займаються екологічно чистими проєктами.

В Європейському Союзі підтримка зеленої економіки стала важливим стратегічним напрямком. Програма "Зелений Новий курс" (Green New Deal), запропонована Європейською комісією, є комплексною стратегією для досягнення нульових викидів вуглецю до 2050 року. Програма передбачає не лише розвиток альтернативної енергетики, але й фінансування підприємств, що

займаються енергоефективними технологіями, сталим сільським господарством та екологічними стартапами. Одним з головних фінансових інструментів цієї стратегії є фонди зеленого інвестування, що фінансуються за рахунок публічних і приватних джерел. Ці фонди надають інвестиції в компанії, що реалізують екологічно чисті технології, та сприяють розробці нових рішень у сфері відновлюваної енергетики, водопостачання та збереження біорізноманіття.

У США також існує багато фінансових програм, спрямованих на розвиток зеленої економіки. Одним із важливих інструментів є Green Bonds — зелені облігації, які дозволяють підприємствам залучати кошти для фінансування екологічно сталих проєктів. Ці облігації випускаються як державними, так і приватними компаніями, що хочуть залучити інвестиції на розробку та впровадження екологічно чистих рішень. Зелені облігації є одними з найбільш популярних інструментів серед інвесторів, які шукають можливості для фінансування сталих і екологічно орієнтованих ініціатив. Успішність цього інструменту можна побачити на прикладі компаній, що займаються відновлюваною енергетикою, чистими технологіями та сталим будівництвом.

В Україні зелена економіка та інвестиції в екологічно чисті проєкти лише починають набувати популярності, хоча вже є кілька пілотних програм для підтримки таких ініціатив. Враховуючи досвід європейських та американських країн, Україна може розвивати подібні фінансові інструменти, адаптуючи їх до національних умов. Зокрема, варто звернути увагу на можливість створення зелених облігацій, фондів сталого розвитку та державних програм підтримки підприємств, що працюють у сфері відновлювальних джерел енергії, сталого сільського господарства та інших екологічних ініціатив. Для цього необхідно не лише розробити фінансові механізми, але й створити нормативно-правову базу, що сприятиме розвитку цих інструментів в Україні [37].

Таким чином, використання міжнародного досвіду фінансування інноваційних і екологічно чистих підприємств через грантові програми та зелені фінансові інструменти має великий потенціал для розвитку українського

бізнесу. Адаптація цих інструментів дозволить українським підприємствам не лише залучати фінансування для інновацій та сталих проєктів, але й інтегруватися в глобальні ринки, де екологічні стандарти та інновації стають важливими конкурентними перевагами.

ВИСНОВКИ

Фінансова підтримка підприємництва є важливим чинником для економічного розвитку будь-якої країни, і для України це питання особливо актуальне. Система фінансування підприємств повинна забезпечувати стабільний доступ до ресурсів для малих і середніх підприємств, які є основою економіки країни. Незважаючи на те, що в Україні існують програми фінансової допомоги для бізнесу, вони не завжди відповідають вимогам ринку та потребам підприємців. Підприємці часто стикаються з проблемами у доступі до фінансування через складні процедури отримання кредитів та грантів, високу вартість фінансових ресурсів та відсутність достатньої кількості інструментів підтримки.

Удосконалення фінансової підтримки підприємництва має бути одним із пріоритетних завдань для України. Важливим кроком є оптимізація існуючих механізмів підтримки, зокрема шляхом цифровізації процесів подачі заявок на фінансування. Використання сучасних технологій дозволить скоротити бюрократичні перепони, прискорити процес отримання допомоги та зробити його більш прозорим і доступним для підприємців. Розвиток онлайн-платформ для подачі заявок та моніторингу надання фінансів дозволить знизити адміністративні витрати та зручніше орієнтувати підприємців у різноманітті фінансових інструментів.

Одним з ефективних напрямків удосконалення фінансової підтримки є залучення приватного капіталу через механізми державно-приватного партнерства. Це дозволяє не лише розширити джерела фінансування, але й знизити ризики для держави, адже приватний сектор може взяти на себе частину фінансових зобов'язань. Тому розвиток таких партнерств є важливим для стимулювання підприємництва в Україні, особливо у сферах, що потребують великих інвестицій, таких як інноваційні та технологічні проєкти.

Використання міжнародного досвіду також є важливим елементом для покращення фінансової підтримки підприємництва в Україні. Країни

Європейського Союзу та США мають досвід успішного використання грантових програм для фінансування інноваційних стартапів, технологічних компаній та малих підприємств. Ці програми дають можливість отримувати фінансування без необхідності повернення коштів, що значно полегшує умови для підприємців, які займаються високоризиковими інноваційними проєктами. Адаптація таких програм в Україні дозволить українським підприємцям мати доступ до міжнародного фінансування та інтегруватися в глобальні ринки інновацій.

Зелені фінансові інструменти, орієнтовані на підтримку екологічно чистих проєктів, є ще однією важливою складовою розвитку фінансової підтримки. Враховуючи глобальні тенденції у сфері сталого розвитку та боротьби з кліматичними змінами, підтримка підприємств, що займаються екологічно чистими технологіями, є важливою частиною стратегії розвитку національної економіки. Україна має великий потенціал для розвитку зеленої економіки, і створення спеціалізованих фінансових інструментів для таких проєктів допоможе стимулювати розвиток відновлювальних джерел енергії, сталого сільського господарства та екологічно чистих технологій.

Загалом, для України необхідно створити більш ефективну, доступну і прозору систему фінансової підтримки підприємництва. Це дозволить не лише підвищити конкурентоспроможність малих та середніх підприємств, але й сприятиме створенню інноваційних екосистем, розвитку зеленої економіки та інтеграції країни в глобальні економічні процеси. Вдосконалення фінансових інструментів, оптимізація процесів та запозичення кращих міжнародних практик можуть стати основою для забезпечення сталого економічного розвитку в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна асоціація адвокатів України: Малий бізнес в умовах пандемії COVID-19: правове регулювання фінансової підтримки державою. URL: https://unba.org.ua/publications/5792-malij-biznes-v-umovah-pandemii-covid-19-pravove-regulyuvannyafinansovoi-pidtrimki-derzhavoyu.html .

2. Господарський Кодекс України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text

3. Закон України “Про підприємництво” ; поточна редакція від 5 квітня 14.12.2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/698-12.

4. Роз’яснення Міністерства Юстиції України “Статус фізичної особи – підприємця: проблеми застосування законодавства”. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/ show/n0012323-11.

5. Цивільний кодекс України URL: http:// zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15

6. Мокряк В., Мокряк Е. Багатомірність і суперечливість підприємницьких орієнтацій: історія питання й сучасні реалії. *Економіка України*. 2009. № 11. С. 15–25.

7. Яковенко О.З. Сутність і функції підприємництва в інтеграції виробництва на основі кластерів у системі національного господарства. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 1 (139). С. 79–87. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/17nebava_ekonomika_organizaciya_virobnichoyi_diyalnosti/zmist.htm

9. Кміть В.М. Державна підтримка суб’єктів малого підприємництва / В.М. Кміть, А.В. Падура. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2016. №7. С.14-17

10. Ярова Ю.М. Формування та реалізація потенціалу розвитку малого підприємництва на сільських територіях: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 / Ю.М. Ярова. Львів, 2019. 23 с.

11. Піхняк Т.А. Організаційно-економічний механізм державного управління підприємствами малого бізнесу: світовий досвід та уроки для України. *Науковий вісник НЛТУ України: зб. Наук. техн. праць*. 2012. Вип. 22.2.

12. Жарая С. В. Механізми державного регулювання підприємницької діяльності на регіональному рівні: шляхи розвтику в Україні та європейська практика: монографія. К.: Нац. акад. держ. упр. при Президенті України, 2018. 270 с. URL: https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/derzhavna-pidtrymka-biznesu

14. Гудзь Ю. Ф. Позиціонування підприємницького середовища в теоретичному полі економічної науки. *НауковіПраці НУХТ*. 2009. № 28. С. 120-122.

15. Ткаченко Т. П. Особливості формування підприємницького середовища в Україні у пострадянський період. *Актуальні проблеми економіки*. 2005. № 9 (63). С.128-135.

16. The Global Competitiveness Reports 2010–2017 URL: http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2016-2017/

17. Doing business. URL: http://www.doingbusiness.org/en/data/exploreeconomies/ukraine

18. The Global Innovation Index. URL:: https://www.globalinnovationindex.org

19. Index of economic freedom [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year

20. International Business Compass. URL: https://www.bdoibc.com/home/

21. Best Countries for Business 2017. URL: https://www.forbes.com/best-countries-for-business/list/#tab:overall

22. Національна платформа малого і середнього бізнесу. URL: http://platforma-msb.org/wp-content/uploads/2018/09/AGER-2018-Ukraine-ua_final.pdf

23. Ділова оцінка клімату у 2016 році URL: http://www.ier.com.ua/ua/institute/news?pid=5735

24.Воробйова К.О. Напрями нейтралізації впливу макроекономічних валютних ризиків на економіку України. URL: http://acadrev.duan.edu.ua/images/stories/files/2015/21.pdf

25.Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва (МСП) в Україні. К., 2016. 41 с.

26. Варналій З. С., Васильців Т. Г., Покришка Д. С. Пріоритети вдосконалення державної політики розвитку малого підприємництва в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 2. С.49-54.

27. Другов О.О. Аналіз джерел фінансування розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2018. № 4(9). С. 115-120.

28. Ломачівська І. А. Формування джерел фінансового забезпечення розвитку суб'єктів малого підприємництва. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечнікова.* 2017. № 3-4. С. 37- 43.

29. Лупак Р. Л., Васильців Т. Г., Рудковський О. В., Березівський Я. П. Проблемні аспекти, пріоритети та засоби зміцнення фінансово-економічної безпеки суб'єктів малого підприємництва в Україні. *Підприємництво і торгівля.* 2021. № 28. С. 49–55.

30. Український бізнес відновлює виплати працівникам та підрядникам – опитування. Gradus Research: веб-сайт. URL: https://goo.su/hwMq0

31. Гордійчук Д. Збитки України від війни перевищили $127 мільярдів у вересні – KSE. Економічна правда. 2022. URL: https://www.epravda.com.ua/news/2022/10/21/692884/4.

33. Інформація про результати Державної програми «Доступні кредити 5–7–9%». URL: https://bdf. gov.ua/uk/informaciya-pro-rezultati-derzhavnoji-programidostupni-krediti-5-7-9 (дата звернення: 27.09.2024)

34. Напрями вдосконалення державного регулювання малого бізнесу в Україні. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/91.pdf

35. Огляд програм Європейського Союзу, доступних для заявників з України. URL: https://eef.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/Posibnyk-Oglyad-program-YES-dostupnyh-dlya-zayavnykiv-z-Ukrai-ny.pdf

36. Small Business Innovation Research. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Small_Business_Innovation_Research

37. Кміть В. М., Падура А. В. Державна підтримка малого підприємництва в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2020.

38. Жарая С. Б. Механізми державного регулювання підприємницької діяльності на регіональному рівні: шляхи розвитку в Україні та європейська практика: монографія. Київ: Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, 2021.